

De prachtframboos, een stinseheester van oude buitenplaatsen

door J. M. de Graaf

De bedoeling van dit verhaal is de aandacht te vestigen op de prachtframboos (Rubus spectabilis Pursh), een naar mijn mening wat vergeten stinseplant, die ik aantrof in een aantal landgoederen en buitenplaatsen in de binnenduinrand tussen Haarlem en Leiden. Er is in ons land weinig over deze heester geschreven. Het meeste kan men nog vinden in de beide Nederlandse flora's. Ook heeft de gemiddelde plantenkenner, naar mij bleek, nogal moeite de heester op naam te brengen. Bij de excursieverslagen in oude Natura's werd de struik naar mijn weten niet genoemd. Werd de heester tijdens boswandelingen niet herkend, over het hoofd gezien, te algemeen of te veel als aangeplant beschouwd? In de lijst van stinseplanten volgens LONDO & LEYS (1979) komt de soort (nog) niet voor.

Het bovenstaande was reden me wat te gaan verdiepen in deze heester. Er bleven echter nogal wat vragen onbeantwoord. Misschien kunnen de lezers voor aanvullingen zorgen. Daarom, let eens op deze heester, niet alleen in het vroege voorjaar, maar ook in de zomer.

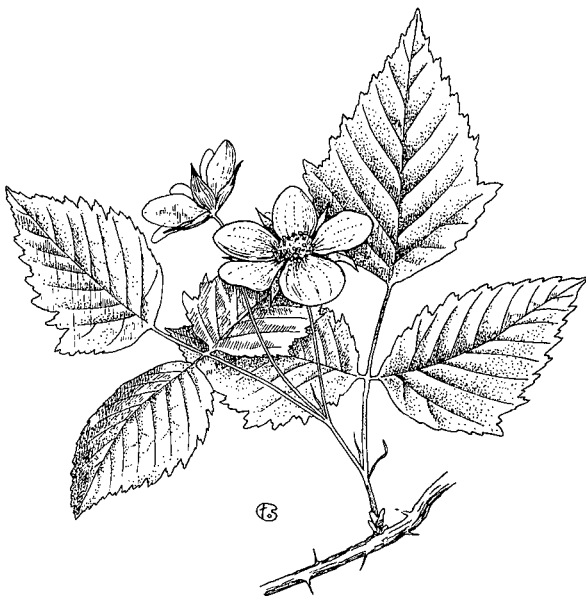
Groei en bloei

Hoe ziet de prachtframboos er eigenlijk uit? Uit de beschrijvingen in de beide Nederlandse flora's kan de heester vrij gemakkelijk herkend worden: vrij grote, rode bloemen, grote drietallige bladen, overhangende groei tot twee meter en oranje frambozen. Het is misschien aardig er nog wat aan toe te voegen. In de winter zien we de kale, lichtbruine, kortstekelige stengels groepsgewijs bij elkaar staan. De overbuigende topjes zorgen voor een gemakkelijke herkenning. Zeer vroeg in de lente, nog voor het ontluiken der vroegste stinseplanten, openen de bloemen zich. Zo tekende ik voor bos Nieuweroord te Leiden op 2 april 1982 op: prachtframboos in bloei, bloemen verschijnen gelijk met de bladen. Bosanemoon begint te bloeien. Maarts viooltje in knop.

Twee weken later waren in Nieuweroord de bloemen door de groei der grote bladen nauwelijks meer te vinden. De heester geeft in ons land, althans in buitenplaatsen, weinig bloemen en dus ook weinig vruchten. Dit schijnt te komen door gebrek aan licht. De oranje frambozen, waarnaar ook echt gezocht moet worden, verdwijnen snel in vogelmagen. Ze zijn ook wel eetbaar voor de mens, maar er zit weinig smaak aan. In de zomer valt de heester op door de fraaie struikvorm en bladertooi. In de herfst treedt volledige bladval op. De heester vermenigvuldigt zich in ons land uitsluitend vegetatief. Om de struik ontstaat veel wortelopslag. De heester is een enorme woekeraar. In buitenplaatsen waar niet zo veel aan het onderhoud van het bos wordt gedaan, kunnen de heesters een echte wildernis vormen. Kiemplantjes heb ik op landgoederen nooit aange- troffen.

Voorkomen in ons land

Waar kunnen we de prachtframboos in ons land aantreffen? Behalve in het genoemde bos Nieuweroord (bos van Bosman) te Leiden, dat een restant is van een buitenplaats gelegen tussen Rijsburgerweg, Wassenaarseweg en Vogelbuurt, nam ik de heester ook nog waar in de landgoederen Offem te Noordwijk, Huis te Manpad te Heemstede, Elswout te Overveen en in de Haarlemmerhout. Op al deze terreinen in de binnenduinrand komen stinseplanten voor. Of de heester ook voorkomt in buitenplaatsen elders in het land weet ik niet. Het lijkt me zeer aannemelijk. We

Prachtframboos (tekening: F. Siemensma)

weten echter ook dat sommige stinseplanten beperkt zijn tot een bepaalde streek (JANSEN & VAN DER PLOEG 1977). Wie van de lezers zou me er wat over kunnen vertellen?

In de flora van HEIMANS, HEINSIUS & THIJSSIE (1965) kunnen we lezen dat de prachtframboos zeer veel aangeplant en hier en daar verwilderd is. De vraag is of dat alleen betrekking heeft op buitenplaatsen en landgoederen. Kleine particuliere tuinen lijken me niet zo geschikt voor deze *Rubus*-soort.

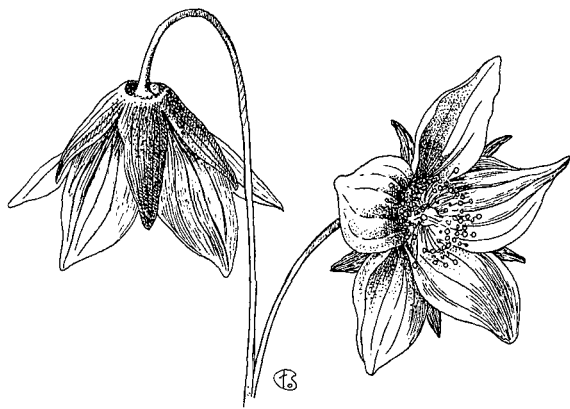
Hoe staat het met de heester tegenwoordig? Om daarover iets te weten te komen heb ik informatie ingewonnen bij de twee voornaamste kwekers en verkopers van de prachtframboos in ons land. Beide kwekers verzekerden mij dat de heester nog niet helemaal uit de mode is. Per jaar worden nog wel enkele dozijnen verkocht. Gemeentelijke plantsoenendiensten willen ze nogal eens kopen om een nieuwbouwwijk snel van hoog groen te kunnen voorzien. Treffen we in zo'n open begroeiing meer bloemen en vruchten aan?

Stinseplant

Het woord stinseplant is al enige malen gevallen. Kunnen we de prachtframboos wel als zodanig classificeren? Ik meen wel omdat voldaan wordt aan de nieuwe definitie van een stinseplant volgens het Verslag van het Floristenconcilie, dat 29 mei 1980 gehouden werd in het Rijksherbarium te Leiden. Daar werd besloten dat onder een stinseplant verstaan moet worden een oorspronkelijk om zijn sierwaarde aangeplant taxon, dat in verspreiding binnen een bepaald gebied (vrijwel) uitsluitend beperkt is tot stinsen, buitenplaatsen, oude boerenhoeven, pastorietuinen en aanverwante milieus zoals kerkhoven en oude stadswallen en dat zich heeft weten te handhaven en uit te breiden.

Van Amerika naar Europa

Tenslotte iets over de heester in zijn vaderland Noord-Amerika en zijn komst naar Europa. Volgens HITCHCOCK e.a. (1961) komt de 'Salmonberry' in het wild voor in westelijk Noord-Amerika, van Alaska tot Noordwest Californië. Het verspreidingsgebied ligt tussen de kust en het Cascadengebergte. We kunnen de heester daar aantreffen in vochtige laaglandbossen, moerassen, op rivieroeveren en lage delen van berghellingen. De heester heeft dus nogal wat vocht nodig. Is daarom de prachtframboos in ons land in buitenplaatsen vaak aan de oevers van gegraven waterlopen te vinden (zoals in Nieuweroord)? In

Prachtframboos (tekening: F. Siemensma).

Amerika is sprake van een zeer boeiende heester met 'showy' bloemen en vruchten en een agressieve, natuurlijke verspreiding. Alles aan de struik is daar forser uitgevallen dan bij ons. Ook zijn er veel meer bloemen per heester. De bekende Amerikaanse botanicus F. T. PURSH (1774-1820) was de man die de prachtframboos voor het eerst beschreef. Volgens BOOM (1971) werd de soort in 1827 in Engeland ingevoerd. Over de eerste Engelse jaren is iets te lezen in het Botanical Register van de Horticultural Society (1832). Dit 'Register' bestaat uit een serie prachtige, antieke boeken met fraaie plantenplaten en korte beschrijvingen. Daarin werd verteld dat de 'Society' een tekening had gezien van de prachtframboos in de flora van Noord-Amerika van PURSH. Ze vonden de heester zo fraai dat ze er veel toekomst inzagen als sierheester in Engeland. De bekende reiziger D. DOUGLAS (1798-1834) had zaad gegeven aan de 'Society'. Maar de heester viel 'tot dusver' nogal tegen. Het aantal bloemen was te gering. Ze verwachtten dat dat beter zou worden als de heesters ouder zouden zijn. Ook zou de heester nogal te lijden hebben van nachtvorst in de lente. Zonder twijfel is de prachtframboos veel in Engelse landgoederen te vinden. Hij paste uitstekend in de zich na 1760 ontwikkelende Engelse landschapstijl. Algemeen klonk toen de roep: 'Terug naar de Natuur'. De heester kwam uitstekend van pas bij de aanleg van bosplantsoenen in buitenplaatsen. Wanneer de soort voor het eerst in Nederland is gekomen, was niet te achterhalen. Het is waarschijnlijk in de tweede helft van de vorige eeuw geweest. Wie kan mij daarover iets vertellen? Waarschijnlijk is de *Rubus* in de Haarlemmerhout op aanwijzing van de bekende tuinarchitect LEONARD SPRINGER aangeplant.

Met dank aan de heren F. ADEMA, R. VAN DER MEIJDEN en E. J. WEEDA (Rijks-Herbarium) en TH. VAN CUYK (Proeftuin van de Vakgroep Farmacognosie te Leiden).

Adres van de schrijver:

LITERATUUR

BOOM, B. K., 1971. Nederlandse Dendrologie. Wageningen.

BOTANICAL REGISTER, 1832. deel 15, nr. 1424.

HEIMANS, E., H. W. HEINSIUS & JAC. P. THUSSE, 1965. Geïllustreerde Flora van Nederland. Amsterdam.

HEUKELS, H. & S. J. VAN OOSTSTROOM, 1977. Flora van Nederland. 19e druk. Groningen.

HITCHCOCK, C. L., A. CRONQUIST, M. OWNBY & J. W. THOMPSON, 1961. Vascular Plants of the Pacific Northwest. Part 3. University of Washington Press, Seattle, Verenigde Staten.

JANSEN, M. T. & D. T. E. VAN DER PLOEG, 1977. Stinseflora van Nederland. Wetenschappelijke Mededelingen KNNV nr. 122, Hoogwoud.

LONDO, G. & H. N. LEYS, 1979. Stinseplanten en de Nederlandse flora. Gorteria 9: 247-257.

Nog speciale nummers van Natura verkrijgbaar

Speciale Naturanummers, prijs per nummer f 5,—; Glaciale Löss en Limburgse klei (dec. '25); Mook-nummer (febr. '39); Noord-West Overijssel nummer (apr. '39); Oisterwijk-nummer (jan. '43); Texel-nummer (nov. '48); Natuurbeschermingsnummer (mrt. '56); Deltanummer (okt. '57); Insektennummer (apr. '58); Terschelling-nummer (juni '58); IJsselmeer en natuurbescherming (juli '58); Zoogdierennummer (febr. '59); Zonering langs de kust (apr. '60); De grote rivieren (apr. '63); Bibliografienummer (nov. '64); Natuurbeschermingsjaarnummer (dec. '70); Gewest Centrum (juni '71); Spec. nummer Eiland van Dordrecht e.o. (jan. '72); Spec. nummer Gewest Noord 1e deel (okt. '72); Spec. nummer Gewest

Noord 2e deel (dec. '72); Spec. insectennr. (mei '74); KNNV 75 jaar (dec. '76); Het strand (juni '77); Oosterscheldennummer (juli '80); J. Heimans nummer (dec. '80); KNNV 80 jaar (dec. '81).

Voorts zijn nog verschillende losse nummers en inhoudsopgaven verkrijgbaar. Doe telefonisch navraag.

Betaling van telefonisch bestelde artikelen dient te geschieden door middel van een toegezonden acceptgirokaart.

Telefoneer, om teleurstelling te voorkomen! Tel. 02263-1445.

oentje

door Ferry Siemensma

